

Digitalt Nyhetsbrev 2010-03-07

Delen som handlar **om tolkningen av gamla kartor**.

Kommentar till föredraget 24 febr,

Hänt sedan sist - tolkningen av Olaus Magnus och Mercators kartor

Trots OS och besvärligt vinterväder hade vi över 25 deltagare när Börje Sandén i sitt föredrag avslöjade de symboler som på 1500-talets kartor enligt hans åsikt visar vilka flodsystem i norra Europa och Ryssland som var aktuella färdvägar. Han vill framhålla att Olaus Magnus rent av borde ses som en banbrytande kartograf eftersom dennes symboler skulle komma att användas och utvecklas av den efterföljande generationen kartografer.

Han vänder sig mot den rådande åsikten att Olaus Magnus skulle ha varit totalt okunnig om vattensystemens funktion. I hans kartor från 1539 och 1567 är de stora sjöarna med många avlopp i själva verket symboler för stora sjösystem som lämpade sig för kommunikationer i ett väglöst land. Hans tecknande av de många vattenledningarna i Finland, "de tusen sjöarnas land", bör ses som ett genialt sätt att gestalta en geografisk bildbeskrivning i en tid när det var helt orealistiskt att i bild kunna teckna den topografiska verkligheten.

På tal om de onaturliga avloppen från Norrlands stora sjösystem gäller samma sak som för Finland - med det tillägget att Olaus Magnus själv hade rest på dessa sjösystem under sina långa resor i Norrland och Norge. Liksom övriga resande på den tiden visste han att floder var grundvalen för kommunikation. Symbolen som beskriver vilka floder som var bäst lämpade är svår att i ord beskriva. Den måste ses. Men den finns i stor mängd på exempelvis Mercators karta 1595 över Ryssland, Östeuropa och Skandinavien. Den används när kartritaren vill markera att färdvägen från ett vattensystem leder över vattendelaren till ett angränsande flodsystem där vattnet således rinner åt andra hållet.

Floder utan denna symbol bör tolkas som att det inte finns någon upparbetad landförbindelse, exempelvis dragställe och/eller möjlighet att få hjälp med transport. Börje hade valt ut två tydliga exempel från samma kartblad. Mercators karta visar med förbluffande noggrannhet en mängd olika vägval som vikingarna kunde använda vid sina färder. Men de var ju inte aktuella på 1500-talet för färder mellan Östersjön och Svarta havet, när man kunde utnyttja havsgående fartyg via Medelhavet utan besvärande omlastningar vid olika dragställen. Vid en jämförelse med en modern karta, som Börje visade över samma område, finns vattenvägarna kvar i nära nog exakt samma flodlägen.

Mycket intressant är att vattenvägen genom Polen och Ukraina från södra Östersjön till Svarta havet bildar ett *sammanhängande* "kanalsystem" (*jfr Finland*) via den ovannämnda kartsymbolen. Kan det möjligen tolkas som att kartritaren skiljer på aktuella färdvägar och sådana som är möjliga att använda - om än med lite besvär?

Frågorna kring dessa kartor är intressanta - eller...? Kan man hoppas på forskning / förnyad

forskning? Börje framhöll att han inte kunnat hitta den frågeställning han nu lyft fram i den litteratur han haft tillgång till. Men kartforskare har ju större möjligheter att tränga in i ämnet än en hembygdsforskare.

Läsarna av UKF:s digitala och pappersburna Nyhetsbrev kommer så småningom att få möjlighet att ta del av många andra detaljer som Börje tog upp i sitt föredrag. Naturligtvis kommer exempel från kartorna att också läggas ut på hemsidan. Liksom eventuella reaktioner från den etablerade forskningen.

Fortsättning följer.